

Stockholms
universitet

BESLUT
2017-03-17

Dnr SU FV-1.1.3-0287-17

Rektor

Rikard Skårfors
FD, Utbildningsledare

Regeringskansliet (Näringsdepartementet)

Yttrande över betänkandet För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd (SOU 2017:1)

Stockholms universitet har av Regeringskansliet (Näringsdepartementet) anmodats att inkomma med yttrande över Parlamentariska landsbygdskommitténs slutbetänkande *För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd* (SOU 2017:1). Universitetet har följande att anföra.

Stockholms universitet vill i första hand, ur ledningsperspektiv, yttra sig över de förslag som specifikt rör högskolesektorns verksamhetsområde, med särskilt fokus på frågor av principiell karaktär. Universitetet önskar därutöver även lämna yttrande över andra frågor som diskuteras i betänkandet utifrån ett forskningsperspektiv.

Allmänt välkomnar Stockholms universitet att landsbygdskommittén har tagit fasta på värdet av en sammanhållen politik och att förslag och åtgärder tydligt genomsyras av en sammanhållningsambition. Detta kan tolkas på två sätt, vilket utredningen också tar fasta på: dels att de olika åtgärderna hålls samman för att understödja varandra, dels att människor i olika delar av landet ska ha samma möjligheter till goda livsvillkor för att därmed utmana den tendens till klyvning som vissa politiska och sociala förhållanden ger uttryck för.

På ett övergripande plan delar universitetet utredningens uppfattning om den högre utbildningens betydelse för landets utveckling och behovet av tillgänglighet. Däremot avvisar Stockholms universitet förslaget att uppdra åt universitet och högskolor att öka tillgängligheten till högre utbildning i hela landet, samt förslaget att se över indikatorerna inom resurstilldelningssystemet för att göra utbildningarna mer relevanta för de lokala arbetsmarknaderna. Universitetet menar här dels att befintlig styrning via högskolelagen är fullt tillräcklig samt att tillgänglighet i dagens digitaliserade högskolelandskap måste tolkas väsentligt bredare, dels också att matchningsförslaget är baserat på oklart bedömningsunderlag; den grundliga utredning som gjorts av Lars Haikola visar snarare att universiteten med få undantag väl svarar mot kraven på relevans. Tanken att utbildningsutbud och därmed resurstilldelningssystem behöver matcha efterfrågan är inte orimlig men tyvärr enligt Stockholms universitets uppfattning betydligt förenklad. Däremot välkomnas

regeringens ambition att öka tilliten i styrningen av sina myndigheter för att skapa bättre planeringsförutsättningar; vi bedömer också högskolornas autonomi som en förutsättning för hög utbildningskvalitet. I övrigt vill Stockholms universitet hänvisa till den av regeringen redan aviserade utredningen för ett nytt system för styrning och resurstilldelning. Stockholms universitet avvisar också förslaget att inrätta utbildningscentra för högre utbildning ur ett sammanhållningsperspektiv, då inrättandet av sådana centra går stick i stäv med det övergripande målet för regeringens politik för högre utbildning, nämligen utbildning och forskning i nära samverkan.

Landsbygdskommitténs direktiv lyfter fram att utredningen ska arbeta med utgångspunkt i de för landsbygden mest relevanta nationella miljö kvalitetsmålen och med målet att miljötillståndet inte ska försämrats. Därför är det förvånande att miljöfrågorna har en så undanskymd roll i de presenterade åtgärderna. Inte heller i de övergripande perspektiv utredningen anger att man har utgått från finns miljöfrågorna med, vare sig i form av en portalparagraf som slår fast miljöhänsynen eller genom förslag till åtgärder eller insatser som sätter miljön främst. Att åtgärder behövs torde stå utom allt tvivel. Knappt ett enda av miljö kvalitetsmålen uppnås även om man på sina håll kan se positiva trender.

Utredningen resonerar genomgående i termer av landsbygder för att synliggöra att detta inte är ett entydigt geografiskt begrepp. Samtidigt saknas en mer finkalibrerad redovisning av vad som avses med olika landsbygder, bortsett från identifiering av de 23 mest utsatta landsbygderna. I realiteten finns en skala av landsbygder som befinner sig i olika faser av transformation vilket innebär att de kan vara betjänta av olika delar av de föreslagna åtgärderna. Dessutom finns vanligtvis bygder av landsbygds karaktär även i kommuner med stora och medelstora städer/tätorter. Genom utredningens val av kommun som minsta byggnadssten riskerar vissa landsbygder att hamna i skuggan av de framgångsrika tätorter i kommuner de ingår i. Med hjälp av moderna geografiska analysverktyg kan en mer detaljerad problembild av landsbygden identifieras.

Sammanhållningsprincipen har också bäring på utredningens konstaterande att sektoriella stordriftslösningar inte är lämpliga på landsbygden. Här blir de glesa strukturernas särskildhet i förhållande till tätbebyggda områden särskilt manifest. Förslaget om en territoriell organisationsmodell är därmed en mycket angelägen åtgärd för att nå målen för utredningen. Stockholms universitet ser därmed positivt på förslagen om en geografisk samordning av offentliga och kommersiella funktioner för statlig lokal service som med fördel kan utformas som en ny organisation för att markera den territoriella principen och som kan samlokaliseras med regional och kommunal service, likaväl som viss kommersiell service som t.ex. bank och fastighetsförmedling.

Universitetet instämmer i konstaterandet att statens närvaro inte kan underskattas. Studier bekräftar att känslan av att vara en del av ett gemensamt samhälle hänger på att man ser representanter för samhället i sin närmiljö. Det är därför bra att utredningen så tydligt tar ställning mot Arbetsförmedlingens planerade nedläggning av lokalkontor. Inte minst med

tanke på det ökande antalet nyanlända är behovet av nära kontakt med arbetsförmedlingen mycket central. Men för invånarna är också andra offentliga verksamheters närvaro av stor vikt. Utredningen behandlar inte landstingsverksamhet inom ramen för sammanhållningen. Men speciellt nedläggningen av närsjukvården har vållat stor oro. I studier i olika delar av landet har det visat sig att just långa avstånd till sjukvård skapar ängslan och en känsla av otrygghet och övergivenhet, vilket kan få landsbygdsboende att söka sig annat boende. Det senaste exemplet på nedlagd förlossningsvård är särskilt oroande då det påverkar unga familjers förutsättningar att bosätta sig i landsbygderna.

Som utredningen konstaterar är det omöjligt för landsbygderna att utvecklas utan tillgång till digital kommunikation. Åtgärden att snabbt bygga ut bredbandslösningarna ter sig därmed som en nyckelfaktor. Att endast 93 % av befolkningen ska ha tillgång till 100 Mbit/s år 2020 och att den fulla utbyggnaden ska vara uppnådd först 2025 är emellertid en alltför låg ambitionsnivå. En planeringshorisont på upp emot sju år för de resterande 7 % av befolkningen riskerar att driva på avfolkningen i dessa områden. De mobila alternativen som Telia erbjuder kommer inte att kunna kompensera för förlusten av kopparnäten, varför dessa inte kan avvecklas i snabbare takt än vad bredbandsutbyggnaden medger. Digitaliseringen har bäring på privatekonomi/bankkontakt, samhällsinformation, tillgång till dagstidningar (som idag distribueras med posttjänst) sociala välfärdstjänster, kulturerbjudanden, museer, musik, bibliotekskontakt m.m. på ett sätt som saknar motstycke inom infrastrukturområdet.

Stockholms universitet delar utredningens uppfattning att jord-, skogs- och vattenbruk samt fiske är centrala näringar som ofta är navet i landsbygdsutveckling och att behovet av naturresurser som mark, skog och vatten kommer att öka i framtiden. En sådan ökning måste emellertid ske inom ramen för ekosystemens bärkraft. Dagens ökande tryck på naturresurserna kommer att påverka konkurrenskraften inom de areella näringarna. Bristen på rent vatten, vikande mullhalter i markerna, utarmad biologisk mångfald etc. kommer att visa sig alltmer. De länder som tidigt satsar på produktionssystem som minskar den negativa påverkan på naturresurserna kommer att ha en konkurrensfördel.

Fysiska transporter är fortsatt viktiga för möjligheten att minska de ekonomiska olägenheterna med långa avstånd när det gäller varutransporter, såväl skogs- och gruvråvara som livsmedel. Möjlighet att nå de stora marknaderna i storstadsområdena med varor och därmed kunna konkurrera med importerade produkter är avgörande, vilket också utredningen noterar. Hit hör också kostnader förknippade med varutransporter med båttrafik från skärgård och Gotland, vilket inte omnämns i utredningen. Detta är viktigt inte minst för landsbygdens möjligheter till utveckling inom besöksnäringen.

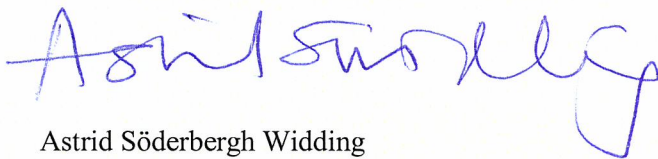
Principen om en sammanhållen politik för landsbygden kan i olyckliga fall förstärka en klyvningsdiskurs som skiljer mellan stad och land. Därför ser universitetet positivt på utredningens markering av samhällsplaneringens och den kommunala översiktsplaneringens roll för landsbygdsfrågorna. Det är mycket välkommet att landsbygdens behov och villkor integreras med kommunal planering. Här skapas förutsättningar för kommunerna att göra

strategiska val, där särskilt attraktiva landsbygdsområden för bebyggelse kan identifieras. Genom att begränsa och precisera riksintressen skapas möjligheter för kommuner att tänka kreativt kring landsbygdens utveckling. Välkommet är vidare att översiktsplaneringen ges i uppdrag att tillse att landsbygdens behov av kommersiell och offentlig service blir tillgodosedd.

Forskning vid universitetet har visat på det problem som utredningen uppmärksammar när det gäller bostadsbrist på landsbygden och svårigheter att få finansiering för egnahemsbyggande vilket kan vara nödvändigt för att få igång de flyttkedjor som är nödvändiga för att frigöra billigare bostäder för ungdomar och nyanlända. Ett särskilt bolån och lånegaranti kan fylla detta behov. Därutöver frigör utbyggnad av äldreboende i landsbygdskommunernas tätorter bostäder i form av äldre egnahem för nya generationer.

Utredningen föreslår bildandet av ett forskningscentrum för regional- och landsbygdsekonomisk forskning. Landsbygdsforskningen i Sverige är knappast i sin linda, vilket betänkandet antyder, utan har lång tradition inom olika discipliner. Den är däremot inte så sammanhållen. Universitetet avvisar dock tanken på ett separat forskningscentrum då det skulle gå stick i stäv med regeringens politik för integrerad forskning och utbildning och riskerar att dränera forskningen vid universitetet kring landsbygdsfrågor. Synergieffekter inom forskningen bör snarare skapas genom ökad samverkan mellan lärosätena.

Utredningen föreslår en ny period av utlokalisering av statliga myndigheter, något som prövats vid tidigare regionalpolitiska satsningar med tveksamt resultat, vilket också utredningen visar. Effekterna har varierat. Som alternativ till omflyttning av hela myndigheter med de kostnader – ekonomiska och sociala – som är förenade med detta, ter sig lokalisering av nya myndigheter samt utlokalisering av specialenheter inom befintliga verksamheter som en mer lämplig modell. Vid utlokalisering av hela myndigheter blir den nya lokaliseringen med nödvändighet residensstäder eller andra städer av samma storlek. Det är tveksamt i vilken utsträckning de verkligen påverkar landsbygdens utveckling. Små, nya myndigheter eller specifika delar av etablerade myndigheter skulle däremot i större utsträckning kunna placeras i mindre tätorter och därmed få större lokal effekt. (Se t.ex. f.d. NUTEK:s utlokalisering av jämställdhetsenheten till Arjeplog).

Astrid Söderbergh Widding

Rikard Skårfors